

David Hume

(1711-1776)

Σκωτσέζος φιλόσοφος, ιστορικός και οικονομολόγος, κοινωνιολόγος.

Ο Ντέιβιντ Χιουμ υπήρξε ένας από τους μεγαλύτερους φιλοσόφους της δυτικής ιστορίας, καθώς και διακεκριμένος ιστορικός και οικονομολόγος. Αν και διαχρονικά σκεπτικιστής, ο Ντέιβιντ Χιουμ ήταν, σύμφωνα με όλες τις μαρτυρίες, και άνθρωπος καλοσυνάτος. Παρά το γεγονός ότι δεν κατείχε πανεπιστημιακή έδρα, ο Χιουμ υπήρξε αναμφισβήτητα η πλέον εξέχουσα μορφή του Σκωτσέζικου Διαφωτισμού (περίπου 1740–1790) και στενός φίλος του Άνταμ Σμιθ. Οι οικονομικές συμβολές του Χιουμ βρίσκονται κυρίως στα *Political Discourses* (1752), τα οποία ενσωματώθηκαν το 1758 στα *Essays Moral, Literary and Political*.

Στο υπόμνημά του για τον Ντέιβιντ Χιουμ, ο Άνταμ Σμιθ έγραψε: «Πάντοτε τον θεωρούσα, τόσο εν ζωή όσο και μετά τον θάνατό του, ότι πλησίαζε όσο γίνεται περισσότερο την ιδέα ενός

απολύτως σοφού και ενάρετου ανθρώπου, όσο ίσως επιτρέπει η φύση της ανθρώπινης αδυναμίας» (Smith, 1776). Ο Χιουμ ήταν ασφαλώς χαρισματικός — πράγματι, οι περισσότερες από τις ιδέες του είχαν ήδη διαμορφωθεί όταν ήταν δεκαεννέα ετών — αλλά ό,τι προσφέρει η Τύχη με το ένα χέρι συχνά το αφαιρεί με το άλλο. Γεννήθηκε στις 26 Απριλίου 1711 στο Εδιμβούργο της Σκωτίας, δεύτερος γιος του δικηγόρου Joseph Home και της Katherine Falconer of Ninewells (κτήμα κοντά στο Berwick-upon-Tweed). Ο πατέρας του πέθανε το 1713 και η μητέρα του τον ανέθρεψε μόνη της (ο Χιουμ άλλαξε το επώνυμό του από «Home» σε «Hume» το 1731, όταν διαπίστωσε ότι οι Άγγλοι δυσκολεύονταν στην προφορά του σκωτσέζικου «Home»).

Ο Χιουμ εγγράφηκε στο Πανεπιστήμιο του Εδιμβούργου το 1723 για να σπουδάσει νομικά (η εγγραφή στα δώδεκα δεν ήταν ιδιαίτερα ασυνήθιστη τον 18ο αιώνα). Το 1727 γνώρισε τον μακρινό συγγενή του Henry Home (τον μελλοντικό Lord Kames), ο οποίος θα γινόταν δια βίου φίλος και μέντοράς του. Ωστόσο, η φιλοσοφία και η λογοτεχνία τον καλούσαν: ο Χιουμ αποχώρησε από το πανεπιστήμιο το 1729 και αφιέρωσε τα επόμενα οκτώ μακρά χρόνια — σηματοδεδεμένα από ασθένεια, κατάθλιψη, απογοήτευση και ψυχική κατάρρευση — στη μοναχική μελέτη και στη διαμόρφωση της ισχυρής του θέσης, η οποία τελικά αποτυπώθηκε στο αριστούργημά του *A Treatise of Human Nature*. Το εγχείρημά του ήταν αρκετά σύνθετο: όπως δηλώνει ο υπότιτλος του *Treatise*, επιδίωξε να «εισαγάγει την πειραματική μέθοδο συλλογισμού στα ηθικά θέματα» — δηλαδή, πιο απλά, να εφαρμόσει στις ανθρώπινες υποθέσεις τις επιστημονικές μεθόδους του Διαφωτισμού, του Νεύτωνα

και του Μπέικον. Τα θέματα αυτά σκόπευε να τα αναπτύξει σε πέντε τόμους: I (Of the Understanding), II (Of the Passions), III (Of Morals), IV (Of Politics) και V (Of Criticism).

Το 1734, αναζητώντας ανάπαυση και αποκατάσταση (και λίγα χρήματα), ο Ντέιβιντ Χιουμ πήγε στο Μπρίστολ της Αγγλίας για να μάθει το «εμπόριο». Εργάστηκε για λίγους μήνες σε έναν έμπορο ζάχαρης, αλλά σύντομα εξαφανίστηκε στη Γαλλία το καλοκαίρι του 1734, εγκαθιστάμενος πρώτα στη Ρενς και έπειτα στη La Flèche (κοντά στο περίφημο ιησουιτικό κολέγιο της Ανζού, όπου είχε φοιτήσει ο Ντεκάρτ), όπου άρχισε να γράφει το Treatise. Επέστρεψε στο Λονδίνο το φθινόπωρο του 1737 για να ολοκληρώσει και να επιβλέψει την έκδοσή του. Από τους πέντε τόμους που είχε σχεδιάσει, δημοσιεύθηκαν μόνο οι τρεις πρώτοι: το 1739 (Τόμοι I και II) και το 1740 (Τόμος III). Ο Χιουμ ήταν τότε είκοσι εννέα ετών. Το 1739, ενώ το βιβλίο τυπωνόταν, επέστρεψε στη Σκωτία, μένοντας με την οικογένειά του στο Ninewells και στο Εδιμβούργο.

Σύμφωνα με τον Χιουμ, το Treatise — που δημοσιεύθηκε ανώνυμα — «γεννήθηκε νεκρό από το πιεστήριο, χωρίς να φθάσει σε τέτοια διάκριση ώστε να προκαλέσει έστω και ένα μουρμουρητό μεταξύ των ζηλωτών» (Hume, 1776). Αυτό δεν ήταν απολύτως ακριβές: οι «ζηλωτές» το απέρριψαν, έστω κι αν ο Χιουμ, από φόβο, είχε αφαιρέσει πριν από την έκδοση ορισμένα πιο επίμαχα μέρη (όπως το περιβόητο δοκίμιο περί «Θαυμάτων»). Ο Χιουμ κατέληξε ότι η χλιαρή — αν όχι εχθρική — υποδοχή οφειλόταν περισσότερο στον τρόπο παρουσίασης παρά στο περιεχόμενο. Έτσι, επεξεργάστηκε εκ νέου τα επιχειρήματα σε πιο εύπεπτη μορφή με δύο «επεξηγηματικά» κείμενα: An Abstract lately published (1740) και A Letter from a Gentleman (1745), αμφότερα στραμμένα στην απόκρουση των κατηγοριών των «ζηλωτών». (Ωστόσο, ο Χιουμ δεν εξέδωσε νέα έκδοση του Treatise όσο ζούσε· στην πραγματικότητα, δεν υπήρξαν ανατυπώσεις πριν από το 1818).

Ο Χιουμ είχε αρχικά οραματιστεί το Treatise ως πεντάτομο. Οι τρεις πρώτοι τόμοι (Κατανόηση, Πάθη, Ηθικά) εκδόθηκαν το 1739–40. Οι δύο επόμενοι, περί Πολιτικής και περί Κριτικής, δεν εκδόθηκαν ποτέ. Όμως μεγάλο μέρος όσων σκόπευε να γράψει για αυτά τα θέματα κατέληξε σε δύο συλλογές δοκιμίων: Essays Moral and Political (1741–42), στις οποίες πρόσθεσε αργότερα τα Three Essays (1748). Αυτές ήταν, παρεμπιπτόντως, οι πρώτες εκδόσεις στις οποίες ο Χιουμ έβαλε ρητά το όνομά του.

Τον Φεβρουάριο του 1744 κενώθηκε η έδρα της Ηθικής Φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο του Εδιμβούργου με την παραίτηση του John Pringle. Το πανεπιστήμιο προσέφερε την έδρα στον Francis Hutcheson (τότε στη Γλασκώβη), αλλά εκείνος αρνήθηκε. Έτσι, ο Ντέιβιντ Χιουμ υπέβαλε υποψηφιότητα. Οι διορισμοί ελέγχονταν από το Δημοτικό Συμβούλιο του Εδιμβούργου, το οποίο αποφάσισε να συμβουλευτεί κληρικούς για τα «διαπιστευτήρια» του Χιουμ. Συντηρητικοί πρεσβυτεριανοί κληρικοί τον θεώρησαν «υπονομευτικό» και ύποπτα αθρήσκο και αντέδρασαν. Ο William Wishart, πρύτανης του Πανεπιστημίου, κυκλοφόρησε κατάλογο «επικίνδυνων» θέσεων από το Treatise, στις οποίες ο Χιουμ απάντησε μία προς μία στο A Letter from a Gentleman (Μάρτιος 1745, προς τον Kames). Μετά από μήνες διαμάχης, η υποψηφιότητά του απέτυχε (η θέση δόθηκε στον αναπληρωτή του Pringle, κληρικό William Cleghorn).

Μετά την ήττα αυτή, τον Απρίλιο του 1745, ο Χιουμ εργάστηκε ως ιδιωτικός δάσκαλος του Marquis de Annandale. Έμεινε στο Weld Hall (κοντά στο St. Alban's) για έναν χρόνο, αλλά όταν κατάλαβε ότι ο μαρκήσιος ήταν «μισοπαράφρων» και ο διαχειριστής της περιουσίας απατεώνας, κατάφερε να αποδεσμευτεί. Τον Μάιο του 1746 βρήκε νέα απασχόληση ως βοηθός του ανήσυχου στρατηγού James St. Clair. Μαζί του βρέθηκε στη Βρετάνη της Γαλλίας ως Judge Advocate, ως παράδοξη κατάληξη μιας αλλόκοτης στρατιωτικής αποστολής που αρχικά προοριζόταν για τον Καναδά. Επέστρεψαν στο Λονδίνο τον Ιούνιο του 1747. Το 1748 ο Χιουμ συνόδευσε τον St. Clair

σε αποστολές στη Βιέννη και στο Τορίνο. Έως το 1749 είχε επιστρέψει στη Βρετανία και έζησε για δύο χρόνια στο σπίτι του αδελφού του στο Ninewells.

Παράλληλα, ο Χιουμ συνέχισε το φιλοσοφικό του έργο και έγραψε δύο σημαντικές Enquiries: An Enquiry Concerning Human Understanding (Απρ. 1748) και An Enquiry into the Principles of Morals (Νοέμ. 1751). Η πρώτη παρουσίασε με σαφήνεια την επιστημολογική του θεωρία (και ενσωμάτωσε το δοκίμιο «Of Miracles»), ενώ η δεύτερη έκανε το ίδιο για την ηθική του θεωρία. Ο ίδιος τη θεωρούσε «ασυγκρίτως την καλύτερη» από όλες τις εργασίες του.

Το Treatise και οι δύο Enquiries συνοψίζουν τη βασική του οπτική και τις κύριες συμβολές του στον Σκωτσέζικο Διαφωτισμό. Η δημοσίευση του «Of Miracles» το 1748 προκάλεσε θύελλα: ο Χιουμ υποστήριξε ότι τα αρχαία θαύματα της Βίβλου είναι εξίσου απίθανα με θαύματα που ανέφεραν σύγχρονοι «δεισιδαίμονες» καθολικοί πληθυσμοί. Η διαμάχη αναζωπυρώθηκε το 1751, όταν ο Lord Kames εξέδωσε δικά του δοκίμια, δίνοντας περαιτέρω δημοσιότητα στον Χιουμ. Πρεσβυτεριανοί κληρικοί εξοργίστηκαν και άρχισε καταιγισμός άρθρων και φυλλαδίων εναντίον του Χιουμ και του «Sopho» (ψευδώνυμο του Kames).

Το καλοκαίρι του 1751 ο Χιουμ εγκαταστάθηκε οριστικά στο Εδιμβούργο και επιχείρησε νέα πανεπιστημιακή υποψηφιότητα, αυτή τη φορά για την έδρα της Ηθικής Φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο της Γλασκώβης. Όμως η διαμάχη περί θαυμάτων βρισκόταν στο αποκορύφωμα και συντηρητικές δυνάμεις τον εμπόδισαν ξανά. Ο φίλος του Άνταμ Σμιθ (τότε καθηγητής λογικής στη Γλασκώβη) δεν στήριξε την υποψηφιότητά του, από φόβο της κοινής γνώμης (επιστολή προς Cullen, Νοέμ. 1751). Τελικά, η έδρα προσφέρθηκε στον ίδιο τον Σμιθ, ενώ η προσπάθεια του Χιουμ να διαδεχθεί τον Σμιθ στη λογική επίσης απέτυχε.

Ως «αντιστάθμισμα», τον Ιανουάριο του 1752, ο Χιουμ εξασφάλισε θέση βιβλιοθηκονόμου στη Βιβλιοθήκη του College of Advocates στο Εδιμβούργο. Η αμοιβή ήταν μικρή (£40 ετησίως), αλλά η βιβλιοθήκη ήταν από τις μεγαλύτερες στη Βρετανία, με πάνω από τριάντα χιλιάδες τόμους, και κέντρο συνάντησης λογίων του Διαφωτισμού. Την ίδια χρονιά εξέδωσε τα Political Discourses (Φεβρ. 1752), που περιλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος των οικονομικών του συμβολών. Οι συλλογές δοκιμίων ενοποιήθηκαν το 1758 στον τόμο Essays: Moral, Political and Literary, ο οποίος αποδείχθηκε από τα πιο καλοδεχόμενα έργα του. (Οι απόψεις του για τον πληθυσμό αμφισβητήθηκαν από τον Robert Wallace το 1753.)

Ως βιβλιοθηκονόμος, ο Χιουμ είχε χρόνο και πρόσβαση σε πηγές και έτσι συνέγραψε τη μνημειώδη εξάτομη History of England (1754–1762), αρχικά σε αντίστροφη χρονολογική σειρά. Τη θεωρούσε «πρακτική εφαρμογή» των πολιτικών του θέσεων. Τα Essays και η History of England αποκατέστησαν μεγάλο μέρος της φήμης που είχε τρωθεί μετά το Treatise.

Η διαμάχη περί θαυμάτων συνεχίστηκε. Το 1755 συντηρητικοί κληρικοί προσπάθησαν να πετύχουν καταδίκη και αφορισμό του Χιουμ και του «Sopho» από τη Γενική Συνέλευση της Πρεσβυτεριανής Εκκλησίας της Σκωτίας, αλλά απέτυχαν χάρη στη στήριξη της «Μετριοπαθούς» πτέρυγας. Το 1757 ο Χιουμ δημοσίευσε τις Four Dissertations, περιλαμβάνοντας το δοκίμιο «Natural History of Religion», όπου υποστήριξε ότι η θρησκευτική πίστη είναι τέκνο «δεισιδαιμονίας και ενθουσιασμού». Έγραψε επίσης τους ιδιαίτερα αθεϊστικούς Dialogues Concerning Natural Religion και τα δοκίμια «Of Suicide» και «Of the Immortality of the Soul», αλλά τα κράτησε αδημοσίευτα. Παρά ταύτα, πείστηκε να παραιτηθεί από τη θέση του στη βιβλιοθήκη το 1757.

Τον Οκτώβριο του 1763 ο Χιουμ ακολούθησε τον Βρετανό πρεσβευτή στη Γαλλία, Lord Hertford, ως προσωπικός γραμματέας. Η φήμη του τον είχε προλάβει και έγινε δεκτός ως «σταρ» στη Γαλλία του Διαφωτισμού. Έμεινε περίπου δύομισι χρόνια στο Παρίσι, υπηρετώντας μάλιστα ως επιτετραμμένος για μήνες το 1765. Τον Ιανουάριο του 1766 επέστρεψε στο Λονδίνο φέρνοντας μαζί του τον διωκόμενο Ζαν-Ζακ Ρουσσώ. Ο Ρουσσώ αρχικά ωφελήθηκε από τη φιλοξενία του

Χιουμ, αλλά η καχυποψία και η πικρία του οδήγησαν σε ρήξη το 1767, μετά την οποία ο Χιουμ ένωσε υποχρεωμένος να δημοσιεύσει κείμενο που εξηγούσε τα αίτια της διαμάχης.

Τον Φεβρουάριο του 1767 ο Χιουμ διορίστηκε Υφυπουργός Εξωτερικών (Northern Department), θέση που κράτησε έως το 1768. Το 1769, με κρατική σύνταξη, επέστρεψε στο Εδιμβούργο, όπου έζησε σε φιλοσοφική ημι-απομόνωση, διορθώνοντας έργα του και συναναστρεφόμενος διανοούμενους του Διαφωτισμού και την κ. Anne Ord.

Ο Χιουμ αρρώστησε το 1775. Γνωρίζοντας ότι πλησιάζει το τέλος, έγραψε σύντομο αυτοβιογραφικό σημείωμα, *My Own Life* (1776), όπου αναγνώρισε για πρώτη φορά την πατρότητα του Treatise. Πέθανε στις 26 Απριλίου 1776, σε ηλικία 65 ετών, αταλάντευτος άθεος έως το τέλος. Πριν πεθάνει, ζήτησε από τον Άνταμ Σμιθ να μεριμνήσει για τη δημοσίευση των δύο δοκιμίων («Of Suicide», «Of the Immortality of the Soul») και των Dialogues, αλλά ο Σμιθ αρνήθηκε· τελικά τα εξέδωσε ο ανιψιός του το 1777, ανώνυμα.

Στις οικονομικές του συμβολές, ο Ντέιβιντ Χιουμ ήταν δηλωμένος φιλελεύθερος και σφοδρός αντι-μερκαντιστής. Υποστήριζε ότι ο πλούτος μετριέται από το απόθεμα αγαθών ενός έθνους, όχι από το απόθεμα χρήματος. Υπήρξε από τους σαφέστερους διατυπωτές της Ποσοτικής Θεωρίας και της ουδετερότητας του χρήματος («Δεν είναι μία από τις ρόδες του εμπορίου: είναι το λάδι που κάνει την κίνηση των ροδών πιο ομαλή και εύκολη», *Of Money*, 1752). Αντίθετα από τους μερκαντιστές, συνέδεσε τα χαμηλά επιτόκια όχι με άφθονο χρήμα αλλά με ακμάζον εμπόριο. Ήταν από τους πρώτους που διατύπωσαν τη θεωρία των «δανειακών κεφαλαίων» για το επιτόκιο, υποστηρίζοντας ότι τα επιτόκια καθορίζονται από τη ζήτηση δανείων και την προσφορά αποταμίευσης. Τα χαμηλά επιτόκια είναι, έτσι, σύμπτωμα μιας ακμαίας εμπορικής οικονομίας, όπου επικρατούν η εγκράτεια και η επιθυμία για κέρδος και συσσώρευση. Παραδεχόταν, ωστόσο, ότι βραχυχρόνια (και μόνο βραχυχρόνια) μια αύξηση της προσφοράς χρήματος μπορεί να ωφελήσει τη βιομηχανία.

Οι πιο διάσημες συμβολές του είναι στο διεθνές εμπόριο. Σε αντίθεση με τους μερκαντιστές, δεν το αντιμετώπιζε ως παιχνίδι μηδενικού αθροίσματος, αλλά ως πεδίο αμοιβαίων κερδών. Υποστήριξε ότι ο συνολικός όγκος του διεθνούς εμπορίου σχετίζεται άμεσα με την ποικιλία και τον πλούτο όλων των εθνών. Όπως καταλήγει: «Θα τολμήσω λοιπόν να ομολογήσω ότι όχι μόνο ως άνθρωπος, αλλά και ως Βρετανός υπήκοος, εύχομαι την άνθηση του εμπορίου της Γερμανίας, της Ισπανίας, της Ιταλίας και ακόμη και της ίδιας της Γαλλίας» (*Of the Jealousy of Trade*, 1758).

Ο Χιουμ εισήγαγε επίσης τον αυτόματο μηχανισμό «ροής τιμών–πολύτιμου μετάλλου» (price–specie flow) και την «αρχή της επαναφοράς» (reflux principle). Το βασικό του επιχείρημα ήταν να απορρίψει την παλαιά μερκαντιστική ιδέα ότι μια χώρα μπορεί να πετύχει εισροή χρυσού χειραγωγώντας το εμπορικό ισοζύγιο. Κατά τον Χιουμ, η εισροή πολύτιμου μετάλλου, μέσω της Ποσοτικής Θεωρίας, αυξάνει τις εγχώριες τιμές, μεταβάλλει τους όρους εμπορίου εις βάρος της χώρας, μειώνει τη ζήτηση για εξαγωγές και αυξάνει τη ζήτηση για εισαγωγές, οδηγώντας τελικά σε αντιστροφή του εμπορικού ισοζυγίου και εκροή του πολύτιμου μετάλλου. Χρησιμοποίησε παρόμοια λογική για να απορρίψει την ιδέα ότι οι αυξήσεις τιμών οφείλονται σε αυξήσεις μισθών: αν στην Αγγλία οι μισθοί ωθούσαν τις τιμές ανοδικά, οι όροι εμπορίου θα γίνονταν δυσμενέστεροι για τις αγγλικές εξαγωγές και ευνοϊκότεροι για εισαγωγές, προκαλώντας εκροή χρήματος και μείωση του εγχώριου αποθέματος χρήματος, άρα και επαναφορά του επιπέδου τιμών προς τα κάτω.

Ο μηχανισμός αυτός ενίσχυσε την ιδέα ότι υπάρχει μια «φυσική ισορροπία» στο εμπόριο μεταξύ εθνών που οι σκόπιμες πολιτικές κινήσεις δεν μπορούν να αναιρέσουν. Ωστόσο, ο Χιουμ δεν ήταν οπαδός των «φυσικών νόμων» ή των θεωριών «κοινωνικού συμβολαίου» που ήταν δημοφιλείς στους σύγχρονους πολιτικούς φιλοσόφους. Υπήρξε αυστηρός εμπειριστής τόσο στην πολιτική όσο και στη φιλοσοφία. Η ηδονιστική του θεωρία της ηθικής αποτέλεσε θεμέλιο του ωφελιμισμού. Οι

θεωρίες του για την «εξέλιξη» της ηθικής, των θεσμών και των κοινωνικών συμβάσεων επηρέασαν σημαντικά τον Hayek και μεταγενέστερες εξελικτικές προσεγγίσεις.

Το δοκίμιό του για τα θαύματα προκάλεσε, μεταξύ άλλων, το έργο του William Paley *Views of the Evidences*(1794).

Μετάφραση από τον Ιστότοπο [History of Economic Thought Website](#)